

MATS GELLERFELT:

I teorin

I vår serie med politiska noveller publicerar vi ett bidrag av författaren och litteraturkritikern Mats Gellerfelt.

På den tiden, när jag var författare, existerade fortfarande de självständiga förlagen. Men det var under bokens tid, innan de stora förändringarna. Tiden härjar oss, och det förflutna bleknar bort och utplånas – var det kanske bara en dröm? Nu är jag gammal; jag bryr mig inte ens om att längre hålla reda på *hur* gammal, eller antalet år jag suttit inspärrad här på hemmet. "Hemmet", vilket absurt ord, vilken schizoid beskrivning på något som inte är annat än ett fängelse. "Hemmet för pensionerade intellektuella".

Ja, numera är vi alla pensionerade. Så ont det gör att försöka minnas, det måste vara sprutorna, inte kan det väl bara vara åldern. Jag minns så litet numera. Men långt nere i djupet måste det finnas någonting fördolt, minnen, dofter, associationer, förbiilande syner, glimtar av en tid som förintats. Jag minns så litet. Man vill inte att vi skall minnas det förflutna; det ingår i "terapi för frigörelse från det gångnas elitism" som doktorn säger. Jag glömmer mer och mer. Men jag kan lura dem. Jag är listig, det är jag; jag räddar undan glömskan små fragment av språk, av bild och minne. Ibland försöker jag erinra mig doften av en bok, jag tänker intensivt på bok, bok, bok och någonstans ifrån återvänder fragment ur det förflutna, små torra, brustna fragment, som delar av sönderslitna löv.

Ibland, men det vet inte läkarna och terapeuterna, återkommer minnesbilder från mitt gamla förlag. Oh, vilken känsla, doften från de välstädade korridorerna och de vackra panelerna, och jag kan se framför mig de långa raderna av författarporträtt som jag nästan vördsamt bugade inför när jag som ung debutant fått mitt första honorar. Och doften av

böcker, böcker och åter böcker; i biblioteket från golv till tak väggar klädda med vackra band innehållande förlagets utgivning.

Dofterna, fragmenten, minnen av beröringar, ljud. Allt jag har kvar, och också det vill man ta ifrån mig. Oss. Inte mycket kan jag minnas, men ibland: en spröd klockklang, doften av gräs, leendet från någon jag älskade.

Och doften av böckerna. Ibland kan jag svagt skymta en bild av min forne förläggare, den fine, blide gamle mannen. Hur vidsynt var han inte, hur vänlig, vilken personlig del tog han inte i mitt unga och trevande författarskap. Vad blev det av honom efter den stora reformen när förlaget gick upp i "Verket för litteratur och konst"? Orkade han försätta leva när livsverket slukades av det jättelika glashuset vid Sergels torg? Jag har aldrig hört hans namn nämnas sedan dess (eller har läkarna lyckats utplåna det ur medvetandet?), inte heller någon annan familjemedlems. Kanske hann de fly utomlands. Jag minns så dåligt.

Man vill utplåna skriften. Ordet, texten, det logiska sammansättandet av ord är en fara för demokratin, säger man.

Jag hade en vän som dog för några veckor sedan. Han var en av de sista från den gamla motståndsrörelsen (Förbundet för en kämpande humanism, FKH). Han var också liksom jag själv, en av de sista som behärskade skriften, skrivandet, det som nu är avskaffat. "Skriv ner allt du kan, skriv om det onda man gjort oss och människorna, skriv ner det du fortfarande kan minnas, innan läkarna och terapeuterna från "Arbetsgruppen för en antielitistisk kultur" hinner utplåna det du minns från den gamla tiden, och ditt minne av skriften". Det försöker jag göra nu. Han var en

älskad vän, jag är skyldig honom det. Det gör ont att pressa minnen ur en omtöcknad hjärna, men jag skall. Kommer de på mig vet jag mitt öde: en sista Minnesutplåningsspruta, en total. Men jag är gammal, det gör inget. Någon kanske finner det jag skriver, någon kanske smuglar ut dessa sista rader från en människa som en gång levde för och av skriften.

Jag minns det, ja det gör jag, hur det var när "Avlitteratiseringskampanjen" tog fart. Litteraturen skulle demokratiseras. Elitismen skulle bort, sa man inom Rörelsen. Det skulle leda till en bättre litteratur, en mer samhällsanpassad. Mer jämlik, en litteratur som i högre grad skulle stimulera till arbete för Rörelsen.

Sedan dröjde det bara två år innan pressarna stoppades, böckerna försvann och Kampanjen mot skriften ("ett odemokratiskt kommunikationsmedel") började. Min vän gav mig ett skrynkligt papper, det utgör en del av statsministerns tal vid öppnandet av kampanjen. Här står, jag kan se om jag lutar mig nära:

...och boken, speciellt i form av sk skönlitteratur med dess tonvikt på fritt fantiserande, med dess brist på respekt för verklighetens villkor och dess isolering från samhällsdebatten, har nu spelat ut sin roll. Boken är dessutom ett odemokratiskt och därför ovärdigt instrument för informationsspridning och informationsbehandling – genom sitt format, sin slutenhet och sin flyttbarhet utgör den ett hot mot det allmännas kontroll över media. Läsandet av en bok tillhör en individuell, privatiserad erfarenhetssfär, vilket helt strider mot Rörelsens principer: boken undandrar sig samhällets demokratiska kontroll, i form av sk skönlitteratur talar den till upplevelsesfärer och känslöfnimmelser som inte är underställda de folkval-

das beslut. Författarna är inget annat än taskspelare och indi..."

Mer än så är det inte. Det säger inte mycket om hur väldig kampanjen mot litteraturen var. Hur brutal. Det gör så ont att minnas, inte bara i kroppen, utan också i själen.

Jag försökte få något tryckt, det var strax innan all information, all kultur (som man fortfarande envisades med att kalla det) gick över på demokratiska, kontrollerbara media; på video och data och de här skivorna, jag vet inte allt vad det var, endast boken har intresserat mig. Det var väl vid den tiden som den stora Bokinsamlingskampanjen började? Minns svagt. Jag vägrade till en början. Det skulle jag inte ha gjort (men jag ångrar förresten ingenting): den lokala avdelningen av rörelsen fick i uppdrag att organisera kampanjen mot mig. Man satte upp mitt porträtt på anslagstavlorna, man sände regelbundna smädelseprogram i kvartersradion. Jag vägrade. En dag kom Rörelsens ombud och bar ut mina böcker. "Ni är en gammaldags elitist" sa förste kvartersombudsmannen, "ni envisas att samla böcker med ovärdig odemokratisk information som undandrar sig Rörelsens folkvaldas kontroll". De tog allt. Goethe, Schiller, Voltaire, Thomas Mann, Joyce. Allt. Böckerna eldades upp på Gärdet, Rörelsen ägnade hela första maj det året åt finalen på Bokinsamlingskampanjen; eldarna kunde ses miltals omkring. Mina böcker, mina vackra böcker, hur många hade jag? Doften av banden. Minnet är så suddigt.

För några år sedan antecknade jag ur minnet hur det gick till när jag för sista gången försökte få en bok förlagd. Det var strax innan det stora beslutet om demokratisering av informationsflödet fattades och böckerna försvann. Förlagen

var borta sedan en tid. Jag vände mig till verket med min stora roman, mitt livsverk som jag arbetat med i tio år.

Jag har anteckningar från den gången gömda här, de får ingå i mitt vittnesmål riktat till de okända, de okända som jag hoppas skall läsa, om det nu finns några kvar som kan konserten (annat än ledarna inom Rörelsen, de kan...).

"En morgon om våren ringde jag till det statliga verket för litteratur och konst. Det var en mycket vacker och varm vår. Den sista verkliga våren i mitt liv. Jag var medelålders och älskade min hustru och mina barn, de var friska och jag hade skapat ett konstverk i stor glädje. Men det gick inte att komma fram till verket på telefon. En underordnad tjänsteman upplyste mig om att det enda sättet att få en ansökan om romans antagande prövad, var att skriva. Jag skrev min ansökan, så formellt som möjligt. Efter en och en halv månad kom svaret på ett glansigt brevpapper: 'Samtal bevilj. Litteraturråd. Kent-Krister Molefjär. Torsd. 8.5 12⁰⁰. Medt. ev. projektförsl.'

– Berätta om ditt projekt, sade Molefjär. Ta tid på dig, jag lyssnar gärna. Jag har gått igenom dina papper i arkivet. Din demokrati- och jämlikhetspoäng är låg, det kan jag säga med en gång. Men OK: kör igång. Berätta i stora drag om manuset, vad storyn handlar om, budskap och så vidare, graden av samhälls-tillvändhet alltså, va.

Och jag berättade om mitt stora verk, mitt magnum opus. Jag berättade länge. Sedan såg jag rakt in i Kent-Kristers ansikte. Han log förbindligt och luktade rakvatten. Så sa han: Mycket bra. Sensationellt. Mästerverksklass (4III 2 B). Episkt. Opiskt. Magnifikt. Gratulerar.

– Menar du det, sa jag, mycket förvånad över den positiva reaktionen. Varför gick jag inte hit med en gång, tillade jag sedan insmickrande.

– Ja, det skall du alltid komma ihåg, vänd dig med förtroende till våra valda ombud och deras representanter i vårt demokratiska samhälles förvaltning. Ja, mästerverk, det kan jag säga. Sedan är det ju en annan sak vad vi kan förmedla till trycket. Då kommer det in en mängd andra faktorer, strukturella om man säger, såväl vertikala som horisontella.

Jag tror inte att din roman – i plenum alltså, där inte alla är lika vidsynta som jag – skulle få tryckstillstånd. Jag har visserligen inte läst romanen. Men såvitt jag förstår bygger din idé på vissa elitära element. Element som är främmande för vårt demokratiska samhälles utjämningssträvanden på det intellektuella planet. Bygger på sådant som inte gemene man har med sig i sin sits, så att säga. Sådant som bara du och ett litet antal till sysslar med. Det kan inte vara riktigt. De kunskaper som finns i din roman – hur skulle de kunna tas tillvara i praktiken. I arbetslivet till exempel? Inte alls eller hur? Och formatet: om boken är lika omfattande som du antyder så överskrider den ju med hög marginal den statligt rekommenderade medeltjockleken för seriösa romaner. Det är inte tillrädligt i dagens läge. Du brister i samhällsengagemang; ingenstans finner jag här de av Rørelsen och regeringen beslutade allmänna engagemangsfrågorna. Generaldirektören är mycket strikt vad det gäller den demokratiska vakthållningen i enlighet med det senaste av riksdagen beslutade litteraturbetänkandet.

Min tid var ute – både hos rådet och som författare. Jag försökte aldrig få romanen anta-

gen och jag skrev aldrig mer. Förresten var det bara månader kvar tills boken som sådan försvann för gott. Det gör så ont i minnet. Rådet gav mig en broschyr på vägen ut "Rekommenderade engagemangsområden. Förslag till romanhandlingar. Utarbetat av Verket för litteratur och konst i samarbete med Lars-Erik Franzell."

Det var med avsmak jag läste igenom broschyren.

Det här var ett av förslagen:

'Den fyrtioårige framgångsrike reklammannen Clark-Erik (Clarre), en av landets bästa copyvrajters, känner livet rinna ifrån sig. Han vill pröva något nytt och har tröttnat på fru och tre barn, Grand Danois, segelbåt, villa och bil. På byrån träffar han medelmåttigt intelligent flicka i lägre tjänsteställning, Pia 26. Tycke uppstår. Clarre lämnar familjen. Han börjar sammanbo med Pia. Pia är medlem av VPK, odlar biodynamiskt, innehar näbbstövlar och Mah Jong-jacka, är vegetarian och tror på återanvändning av allt. Hon är innerlig och står livet nära, är medlem av tre feministgrupper och motståndare till kärnkraft och teknologi över huvud taget. Clarre och Pia beslutar sig för att sammanbo i kollektiv i södra Jämtland...' och så fortsatte det. Jag knycklade ihop broschyren i vredesmod; det var alltså på detta sätt vi skulle skriva. Hellre då låta bli!"

Nu sitter jag här, ensam. Alla mina gamla författarkolleger är döda eller har fått sina minnen utbytta mot nya, demokratiska. Bara jag gör motstånd. Till vilken nytta? Boken är död, skriften är död, ingen kan längre läsa. Men kanske kan kunskapen överleva någonstans, i någon motståndsficka...

Snart kommer läkarna och terapeuterna

igen, snart skall minnesutplåningsprocessen börja på nytt. Det är så svårt att stå emot, men jag skall, så länge jag lever. Der gör så ont, vem skall läsa det jag skrivit, det som varit mitt liv nu när skriften är död och de kromade apparaterna helt tagit över och det enda som hörs är

Rörelsens Ledare och hans budskap? Nu kommer de, jag hör deras steg, nu skall de utplåna ännu en del av det förflutna, av historien, jag måste smuggla undan detta... någon måste minnas...